

Grafika „Toruń” (Widok Torunia)

NUMER INWENTARZA:

CMM/SM/335

TYTUŁ:

Grafika „Toruń” (Widok Torunia)

AUTOR:

Rytownik: AN; Rysownik: Friedrich Bernhard Werner (1690-1776); Wydawnictwo: Jeremias Wolff Erben; Wydawca: Johann Balthasar Probst (1673-1750)

CZAS POWSTANIA:

ok. 1729

WYSOKOŚĆ:

44,5 cm

SZEROKOŚĆ:

117 cm

SYGNATURY:

p.d.: „F. B. Werner delin.”; w p.d. rogu: „Hoerd. Ier. Wolffŷ excud Aug. V.”

NAPISY:

u góry, pośrodku (w banderoli): „THORN”; u dołu, po lewej: „VISTULA FLUVIUS”; u dołu, po prawej: „Weichsel Fluß”; w l.d. rogu: „Cum Pr. Sac. Cas. Maj.”. Legenda pod przedstawieniem: „1. Alt Städter Thor./ 2. Spital Kirch vorm Culmschen Thor./ 3. Marien Kirch./ Nonnen Thor, welches zugemaurt./ 5. Der Kran./ 6. Der luncker Hoff, oder Börse./ 7. Alt-Städter Rath-Hauß./ 8. Pfarr Kirch zu S. Iohann./ 9. Iesuitter./ 10. Das Ziegel Thor./ 11. Dominicaner oder Prediger Closter./ 12. Das Schüler oder so genante weisse Thor./ 13. Das Brücken Thor./ 14. Neu Städtische Rath-Hauß./ 15. St. Iacobs Closter oder zun Nonnen./ 16. Iacobs Thor.”

WŁAŚCICIEL:

Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku

SŁOWA KLUCZOWE:

grafika, panorama miasta, Toruń, Wisła, rzeka, weduta, most, łódzie, port, żuraw, miasto

MIEJSCE POWSTANIA:

Augsburg, Niemcy

MIEJSCE POZYSKANIA:

Gdańsk

MATERIAŁ:

papier czerpany

TECHNIKA:

miedzioryt

DZIAŁ:

Sztuki Marynistycznej

LOKALIZACJA:

magazyn

OPIS:

Grafika przedstawia panoramę prawobrzeżnego Torunia od strony południowej, ogladaną zza Wisły, czyli z tzw. brzegu kujawskiego. Na pierwszym planie ukazana jest rzeka z płynącymi łodziami żaglowymi, z prawej strony znajduje się tzw. Kępa Bazarowa, czyli wyspa położona naprzeciwko historycznego centrum miasta, między Wisłą a jej południową odnogą Małą Wisłą. Rozwinęła się tam osada Majdany z niewielkimi domami, w których mieszkali partacze, czyli rzemieślnicy wykonujący swój zawód nielegalnie – poza cechami, a w XVI i XVII w. również nierządnie wypędzane z miasta. Na rycinie widać dwuczłonowy most, który dawniej, tzn. w latach 1500–1877, łączył wyspę bezpośrednio z Toruniem i lądem – od północy był to tzw. most niemiecki prowadzący do Bramy Mostowej, zaś od południa tzw. most polski wychodzący na brzeg kujawski. Po przeciwnej stronie rzeki, między murami miejskimi a Wisłą, rozciąga się Przedmieście Portowe z niskimi budynkami pełniącymi rolę magazynów towarowych i spichlerzy. Przy nabrzeżu zacumowane są podłużne łódki wiosłowe, zaś do brzegu przybija właśnie duża łódź żaglowa – trzej mężczyźni na łódzie chwytają liny. Toruń przez ponad siedem stuleci był największym portem śródlądowym ziem polskich, co zapewniało miastu dobrobyt i rozwój. Najważniejszy element topografii portu stanowił Żuraw (na grafice oznaczony numerem 5), który stał nad samą rzeką, na wysokości Bramy Klasztornej do 1830 r. Na rycinie, zgodnie z rzeczywistością, został ukazany jako 4-kondygnacyjny budynek o charakterystycznej bryle, w którym każda z wyższych kondygnacji była coraz bardziej wysunięta nad nurt rzeki, co umożliwiało obsługę statków różnej wielkości – poza funkcją rozładowniczą i załadowniczą Żuraw służył też do stawiania masztów. Budynek miał konstrukcję szkieletową, co nie zostało w żaden sposób odnotowane na opisywanej grafice. Na nabrzeżu portowym widać gdzieś tam beczki oraz duże drewniane belki, warto więc wspomnieć, że w XVIII wieku, podczas zaboru pruskiego ogromnie wzrosła rola Torunia w handlu drewnem, które eksportowano śródlądowymi drogami wodnymi (m.in. przez Kanał Bydgoski), z pominięciem Gdańska, do miast niemieckich. Panorama Torunia jest szczegółowa, przedstawia ówczesny wygląd miasta z uwzględnieniem przeobrażeń architektonicznych, jakie dokonały się w I poł. XVIII w. Stare Miasto, wraz z ulokowanym we wschodniej części tzw. Nowym Miastem, otoczone jest murami miejskimi z basztami i bramami. Z lewej strony widać nieistniejącą już Bramę Starotoruńską, która jako jedyna wychodziła w kierunku zachodnim. Nieopodal, nieco z tyłu, można dostrzec niewielką wieżyczkę niezachowanego już kościoła szpitalnego św. Jerzego (nr 2), wzniesionego na północ od Bramy Chełmińskiej, poza murami miasta, ze względu na jego pierwotną funkcję – początkowo związany był ze szpitalem dla trędowatych (leprozorium). Na rycinie umiejscowiony jest po stronie zachodniej, podczas gdy w rzeczywistości zarówno świątynia szpitalna, jak i Brama Chełmińska znajdowały się po stronie północnej. W północno-zachodniej części miasta zwraca uwagę gotycki kościół Mariacki z charakterystycznym trójwieżowym zwieńczeniem prezbiterium. Od południa ukazane są wszystkie cztery bramy prowadzące do miasta z Nabrzeża Portowego: Klasztorna, Żeglarska, Łazienna – dawniej zwana również Białą lub Szkolną – oraz Mostowa (trzy z nich zachowały się do dzisiaj, jedynie Łazienna została rozebrana pod koniec XIX w.). Najwyższą i najbardziej okazałą budowlą jest dawny kościół farny p.w. św. Jana – od 1992 r. katedra p.w. św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty – przedstawiony pośrodku ryciny, w samym centrum miasta. Na lewo od fary wieża Ratusza Staromiejskiego, zaś na prawo stoi nieistniejący już gotycki kościół dominikanów p.w. św. Mikołaja, rozebrany w 1834 r. We wschodniej części, na prawo od Bramy Mostowej, ulokowane jest Nowe Miasto z masywną bryłą kościoła św. Jakuba oraz widoczną na skraj Bramą św. Jakuba, zburzoną przez władze pruskie ok. 1900 r. Ponad zabudowaniami wystaje smukła i drobna wieżyczka nieistniejącego już Ratusza Nowomiejskiego, który w tym czasie (dokładnie od 1667 r.) pełnił już funkcję zboru ewangelickiego p.w. Trójcy Świętej. Wygląd i proporcje większości budowli Torunia są zgodne z rzeczywistością, w kilku jednak wypadkach występują pewne nieścisłości: przy Bramie Starotoruńskiej brak barbakanu, Krzywa Wieża jest tutaj prosta, zaś wieżyczka szpitala kościelnego przed Bramą Chełmińską pokazana została w zachodniej części miasta, chociaż faktycznie brama ta znajdowała się w jego północnej części. Inne bramy przedstawione na grafice są optycznie podwyższone (zwłaszcza Żeglarska i Mostowa). Wielkoformatowa panorama Torunia została ukazana z odległej perspektywy, linia horyzontu jest wyraźnie obniżona. W partii nieba, na osi środkowej znajduje się banderola z niemieckojęzyczną nazwą miasta „THORN.”, zaś w prawym górnym rogu herb Torunia. Grafika została wykonana z dwóch odrębnych płyt miedziorytniczych, pośrodku odbitki biegnie wyraźnie widoczna pionowa linia, która powstała w miejscu styku matryc. Płyty nie zostały zestawione ze sobą precyzyjnie podczas odbijania grafiki, stąd w niektórych miejscach zauważalne są przesunięcia (np. kadłub łodzi żaglowej został jakby przerwany na dwie części, przy czym tylna jego połowa znajduje się znacznie wyżej niż przednia). Ujęcie Torunia zza Wisły, czyli od strony południowej stanowiło najpopularniejszy typ panoram tego miasta – po raz pierwszy przedstawione w 1684 r. na miedziorycie autorstwa Christiana Daniela Pietescha przetrwało w ikonografii przez kilka wieków. Ów typ panoramy reprezentuje również omawiany miedzioryt opublikowany ok. 1729 r. przez Johanna Balthasara Probstę, spadkobiercę i zięcia słynnego wydawcy augsburskiego Jeremiasa Wolffa. Miedzioryt powstał na podstawie rysunku znanego śląskiego rysownika Friedricha Bernharda Wernera (urodzonego w Topoli k. Kamieńca Żąbkowskiego) – obdarzonego niepokorną osobowością oraz pasją do podróży, w trakcie których uwieczniał za pomocą pióra mijane budowle i widoki miast. W 1727 r. Werner rozpoczął ponad dziesięcioletnią współpracę z czterema najważniejszymi wydawnictwami w Augsburgu – Jeremias Wolff Erben (zarządzanym wtedy przez wspomnianego już J. B. Probstę), Johann Christian Leopold, Martin Engelbrecht oraz Johann Georg Merz – na zlecenie których wyruszył na wyprawę po Europie, aby rysować wszystko, co uzna za godne uwiecznienia: zamki, grody, kościoły, pałace oraz całokształt panoram miast. Na podstawie jego rysunków sporządzane były w Augsburgu (mieście uchodzącym w XVIII w. za czołowy ośrodek wydawniczy) miedzioryty, publikowane najczęściej w seriach. Dzięki współpracy z Wernerem wspomniane augsburskie oficyny zyskały możliwość publikowania grafik wykonanych według najbardziej aktualnych pierwowzorów rysunkowych, bez konieczności kopiowania przestarzałych wędut, co wcześniej zdarzało się często w wyniku braku współczesnych panoram. Przypomnijmy, że omawiany miedzioryt przedstawia ówczesny wygląd miasta z uwzględnieniem przeobrażeń architektonicznych, jakie dokonały się w I poł. XVIII wieku. Wyprawę po Europie Werner rozpoczął w 1727 r. od podróży studyjnej do Prus Królewskich i Książęcych. Odwiedził wówczas m.in. Toruń, Gdańsk, Malbork, Elbląg i Królewiec, co zaowocowało rysunkami panoram miast pruskich ukazanych z odległej perspektywy, na podstawie których zostały wydane ok. 1729 r. przez J. B. Probstę wielkoformatowe miedzioryty w formacie 36 x 100 cm, odbijane z dwóch mniejszych płyt ze sobą zestawionych. Trudno zidentyfikować rytowników, którzy w oparciu o rysunki Wernera przygotowali matryce graficzne. Wydawnictwo Wolffa oraz jego spadkobierców zatrudniało najlepszych, tzn. najbardziej uzdolnionych miedziorytników, pomimo tego na wielu rycinach zostały pominięte sygnatury poszczególnych sztycharzy, umieszczono jedynie nazwę oficyny wydawniczej, uzupełnioną w przypadku wielkoformatowych panoram o sygnaturę Wernera ze skrótem łacińskiego wyrazu *delineavit* (co oznacza „narysował”). Tym samym autor (rytownik) omawianej grafiki „Toruń” pozostaje nie ustalony. W zbiorach Narodowego Muzeum Morskiego w Gdańsku znajduje się jeszcze jeden miedzioryt z omawianej serii wielkich panoram miast pruskich według rysunków Wernera – „Elbląg” (CMM/SM/3668). [Autor tekstu: Zuzanna Mikołajek-Kiełb].



CKWS
CENTRUM KONSERWACJI
WRAKÓW STATKÓW



**NARODOWE
MUZEUM
MORSKIE**
w Gdańsku



**WIRTUALNE
MUZEUM
MORSKIE**

Copyright © 2016 Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku. Niektóre prawa zastrzeżone



**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

Projekt Centrum Konserwacji Wraków Statków wraz z Magazynem Studyjnym w Tczewie – budowa infrastruktury kultury Narodowego Muzeum Morskiego w Gdańsku.

WSPARCIE UDZIELONE Z FUNDUSZY NORWESKICH I FUNDUSZY EOG, POCHODZĄCYCH Z ISLANDII, LIECHTENSTEINU I NORWEGII, ORAZ ŚRODKÓW KRAJOWYCH.

POLITYKA PRYWATNOŚCI